

נתיבות ההוראה

פסקי הלכות, תשובות והוראות

מאת מורינו הרב שליט"א ומרבני בית ההוראה יד הרמ"ה

פרשיות בא - בשלח, שבט תשפ"ד | גיליון ד'

להוצאת חידו"ת ממורינו
הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
נאב"ד רמת שלמה, ובעל נתיבות אדם

נתיבות ההוראה

סדר עריכת חופה וקידושין

קובץ פסקי הלכות מתוך הספר 'נתיבות אדם - חופה וקידושין'
שי"ל בתוספת הערות 'אהל יעקב' בעריכת הגרי"א סקוצילס שליט"א רב ומו"צ יד הרמ"ה

הקדמה:

א. הכנת הדברים הנצרכים: כתובה, טבעת, הינומא, עדים, חופה, אפר, קיטל, ארבע נרות הבדלה, כוס ראוי לקידוש, יין, כוס זוכית וקה עמופה בעטיפה, חדר יחוד. בירוד השמות: בירוד הרק היטב שמות החתן והכלה, שמות ההורים, הזמן, מקום עריכת החופה.
ב. עדים: בירוד כשרותם ושמותם, ונוהגים לתחילה שלא לקחת לעד בקידושין קרוב, אף אם הוא כשר מדינא לעדות, ואף לא מחותנים וכדומה, וראוי לעוררם בדרך כבוד שעדים צריכים להרדה בתשובה, כדי שיהיו עדים כשרים כהלכה.
ג. יחוד העדים: המסדר"ק מייחד את העדים, ואומר להם לפני החתן כדי שישמע היטב, [וי"נ שהחתן עצמו יאמר כן] שרק הם יהיו עדים לכל הקנינים הנערכים כאן, והיינו: קנין הטבעת, כיסוי ההינומא, מעשה הקידושין, חופה, ויחוד. אפשר גם לכבד ולמנות עדים נפרדים לכל אחד מהקנינים האלו. [ויש מקפידים ברקא שיהיה עדים נפרדים לכל דבר].

ד. כוונה: יש ללמד לחתן הרק היטב את כל שלבי מעשי האירוסין והנישואין: הכתובה, קידושין, חופה, ויחוד. ובדברים הצריכים קנין יכוון בהם כוונה לחלות הקנין, ואלו הן: קנין הטבעת, התחייבות הכתובה, כיסוי ההינומא, וכן במעשה הקידושין, בנתינת הטבעת, וקנין החופה וחדר יחוד. [ומי"א וצ"ל היה מורה לחתן שיאמר 'כל מה שאעשה היום בעסק הכתובה והקידושין והמסמכת בזה הריני עושה על דעת חז"ל שיהיה באופן המועיל, וזה מהניא שפיר. מיהו ודאי דלכתחילה ראוי שיכוין כן בהדיא בכל פעולה שעושה ובנ"ל].

טבעת:

א. קנינו: הטבעת צריכה להיות שייכת לחתן בקנין גמור כרת וכהלכה. לפיכך יש לשלם דמיו קודם הקדושין, וכפרט אם היה המקח כמומנים חייב לפרוע דמיו. וכן עשה בה החתן קנין יד, שסוגר ידו על הטבעת. וראוי גם שיגביהנה ג' טפחים, שיהיה גם קנין הגבהה, ויכוין שעושה כן לשם חליות קנין, שהיה זהו שלו. ואם אחרים קנו את הטבעת ונותנים אותה בכתבה לחתן, צריך החתן לכיון לקנותה עכשיו מהם בקנין הגבהה. [וראוי לתחילה שהעדים יראו שהטבעת שייך בודאי לחתן]. ונכון מאוד לעשות הקנינים לפני החופה.

ב. מהותו וצורתו: נוהגין לקדש בטבעת עגולה, של זהב, ללא שום צורה או חריטה, אכן, וכדומה. מנהגינו לפי מסורת אבותה"ק לקחת טבעת של כסף מרובע מנחוץ. [אין נפק"מ בזה כלל לדינא, אבל ראוי שהכלה תדע לפני זה כמה מקדשים אותה. ואם בירדה לעצמה טבעת לפני זה בחנות, נכון לברר שלא נתחלפה בטבעת באחרת].

ג. החוקת הטבעת עד הקידושין: יש נוהגים שהרב המסדר"ק מחזיק את הטבעת עד מעשה הקידושין מתחת לחופה.

כתובה:

א. כתיבתה: ממלאים את הכתובה עם כל הדיוקים, מנהגינו בנוסח נחלת שבועה עם איזה הוספות שהוסיפו בבר"ץ פניה"ק, [רצו"ב נוסח הכתובה]. מודקדים שלא יגעו האותיות זו בזו, ונוהגים לא לעשות מחיקות או חליות וכו'. לא נהגנו לכתוב סכום אלא מאתיים וזו ומאתיים וקוקים, וראוי שהכל יהיה כתוב באותו צורת הכתב בכתב יד או בקמפיוטע"ר. [מנהגינו שאין כותבים תוארים על החתן והכלה והוריהם, לא קיבלנו לכתוב שמות משפחה בכתובה, וכן אין כותבים דמתקריא וכו']. החתן משלם שכר כתיבת הכתובה, ויש מהררים להשתמש בכתובה שנכתבה במיוחד עבורם.

ב. הכנת תוכנו: ראוי וטוב לעבור עם החתן בנתינתו ובחירות על כל נוסח הכתובה, למען יבין תוכנו המלא. וכן טוב שיעדי העדים על מה הם מעידים. [אם כי בדביעך אפשר דאנו מעכב].

ג. קנין: עושים עם החתן קבלת קנין סודר להתחייבות על הכתובה בפני העדים. אחד העדים נותן לחתן סודר שלו, והחתן מגביה את הסודר ג' טפחים, ומבדקין לקנות את הסודר לעצמו, ואנב קנין זה לקנות לכלה התחייבות בכתובה. [מכיון דקי"ל דקנין סודר צריך להיות בכליו של קונה, שכאן זה הכלה, לכתחילה ראוי ללמד לחתן שיכוין קודם שקונה את הסודר עבור הכלה, ושוב הוא מגביהו לקנותו לעצמו. או דסניא בפעם אחת דמתני מדין עבר כנעני שהעד נותן בשביל הכלה]. העדים צריכים לראות את הקנין. לאחר מכן, הוא יכול להתיר בחזרה את הסודר לעד.

ד. חתימתה: לכתחילה היה נכון שהעדים יחתמו בשעת החופה לאחר קריאת הכתובה, אך מנהגינו שהם חותמים לפני החופה, למנוע מכשולות וטעויות, כי אז יש להם יותר ישוב הדעת. [העד כותב שמו ושם אביו ואח"כ עד. ויכתבו בכתב ברור [וראוי לכתחילה לדקדק שלא יגעו האותיות זה בזה]. לא קיבלנו לכתוב שם המשפחה. יש לדייק שלא לתרוק החתימה מהשטר, ויחתמו כל אחד בתחילת שורה, וכן שיהיו סמוכים החתימות שורה על גבי שורה בלי חלל. לא נהגנו שהחתן חותם].

אפר:

א. הנחתו: משימן אפר מלקה על ראש החתן במקום תפילין, ו' לחורב, ומנהגינו שהמסדר"ק מניח את האפר, ואומרים יחד עם החתן "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וגו', וי"נ גם לוי: 'לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תתת פאר'. - אין ממירין את האפר מיד אח"כ.

קיטל:

א. הלבשתו: מלבישים את החתן קיטל לבן, [יש נוהגים ללבשו אחר כיסוי ההינומא]. ומנהגינו שההורים מלבישים לו או שמכבדים לאדם גדול, וכן נוהגין אצלנו שמלבישים לו על זה את הבגד עליון ומשאירים בית יד השמאל ללא הכנסת יד עד אחרי החופה. הכלה לובשת שמלה לבנה. [ויש מקפידין שלא תהיה השמלה לבנה ממש]. ויש נוהגים שהחתן לובש איה בנד של צדיק לסגולה.

שושבינין ונדרות:

א. לזוי חו"ב: שני שושבינין מוליכין את החתן לכיסוי הכלה ולמקום החופה, לימנו ולשמאלו, וכן שושבינות מוליכות הכלה לחופה.

~ המשך בעמ' 2

תוכן הענינים

גיליון מיוחד בעניני נישואין

- לרגל השמחה בבית מורינו הרב שליט"א
- 'נתיבות ההוראה': סדר עריכת חופה וקידושין
- 'נתיבות ההלכה למעשה': שמירה, קנין הטבעת, כתובה
- 'נתיבות הש"ס': מחילת עוונות בנישואין
- 'נתיבות רבותינו': נישואין
- 'נתיבות המורים':
- הערות גדולי ישראל על הספר 'חופה וקידושין - נתיבות אדם'

נתיבות ההלכה למעשה

תשובות הצרות, והוראות למעשה

שמירה לחתן לפני הנישואין

שמעתי ממור"ר מרן המנחת יצחק זצ"ל, בענין השמירה לחתן, דיש לזהר בזה החל משבת עליה לתורה (אויפריק) ועד אחרי שבעת ימי המשתה. וזכר לדבר מהמבואר בבכורי יעקב (סי' תרס"ג, ס"ק א) דחתן נקרא מלך מאותו שבת שלפני הנישואין, עיי"ש. וכן היה מורה למעשה מו"ח מרן הגר"מ הלברשטאם זצ"ל [ועי' מה שהארכנו בזה בס"ד בנתיבות אדם - חופה וקידושין (סי' א, ס"ק מג), עיי"ש].

קניית הטבעת על יד הכלה

שמעתי ממור"ר מרן הגר"א גנחובסקי זצ"ל כי מן הראוי לומר לכלה שתכסה בידה השניה את הטבעת מיד אחרי שהחתן שם אותה על אצבעה, כדי שהטבעת תהיה מכוסה היטב בידיה מכל הצדדים.

ומעמו ונימוקו עמו, לחוש לדעת הגתה"מ (סי' קצ"ח, ס"ק א) והפקנה (קדושין, דף כו ע"א) דבקנין יד אין קונים רק אם כל החפץ מונח כולו בתוך היד, ולדבריהם י"ע אך קנתה הכלה הטבעת, והרי זה מגולה מלמעלה ומצדדית, ולכן הורה שתכסה בידה השניה, כדי שיהיה הכל מונח בידיה לקנותה שפיר בקנין יד לכו"ע.

ועי' במכתביהם של מרנן הגר"ח קניבסקי זצ"ל והגר"ש ווייס זצ"ל בגיליון זה (עמ' 3).

כתיבת שמו של גר בכתובה

ע"ד השאלה מידידי נאב"ד אנטווערפן הגאון רבי אהרן שיף שליט"א, ע"ד גר צדק הנולד מאביו ישראל ואמו נכרית, ונקרא לתורה על שם אביו היהודי, אך לחתום שמו כשהוא עד בכתובה.

ואמרתו לו כי לענ"ד נראה שיחתום שמו ושם משפחתו עד, ולא להוכיח כלל שם אביו.

~ המשך בעמ' 4

ב מי המה השושבינין? יש בזה חילוקי מנהגים, מנהגיו שהחזיקו המה השושבינין, והיינו את החתן מלוים אביו מצד ימין ואביו הכלה מצד שמאל, ואת הכלה מלוים האמהות, אמה מצד ימין ואם החתן מצד שמאל. [לכתחילה לא יהיה אחד מהשושבינין עד בחופה זו, אף אם הוא רחוק].

ג הנרות: השושבינין מחזיקין נרות וראוי שיהיו קלעות אבקות. ומנהגינו להדליקם א' כיסוי ההינומא:

הכנה לחופה:

א קשרים: נוהגים להחיר כל הקשרים שיש על בגדי הח"כ, וכן בגנעלים. [וי"נ להשאיר פתוח הכפתור הראשון של כתונת החתן]. והחתן מוציא מכיסו כל הפצצים [וזה מטפחת וכרומה] בשעת החופה.

ב תבשיטין: הכלה מסירה מעליה כל התבשיטין עד אחרי החופה, וכן מוציאה כל הפצצה מכיסה. ויש נוהגים להחיר קלעת שערותיה קודם החופה. וכן וישבת על כסא מיוחד ומורפד עד החופה.

ג יציאה לביסוי ההינומא: חשובי הציבור מלוין את החתן עם השושבינין לכסות פני הכלה בהינומא, וביציאתו יעקור תחילה רגל ימין, גם אישר יעקור רגל ימין דעלמא. ומכריזין "מיט דעם רעכמין פיס".

הינומא [באדעקען]:

א מהותו: צניף העשוי אריג משובח ונאה, ולא יהיו בה חושין מכסף וזהב, ואין תולין בה אגודה של אבנים טובות. יש להקפיד שלא לעשותו מברזל דק שקוף שאינו מסתיר פניה.

ב כיסוי: הורי הח"כ, וקול אנשים מכובדים, [יש נוהגים שגם הרב המקדש מוצמרף] מלוים את החתן [כשמלווה בשושבינין המיועדין ללוותו לחופה] לעו"ג, במקום שמכוסה תקרה, ושייך לחתן, [או שהעמידו לו המקום לצורך זה כגון באולם שמחות], והחתן מכסה את הכלה ראשה ומגיה בצעיף המיוחד לזה, ונשאר עלי' עד חיחה. [וי"נ שבשעת הביסוי מומרח לפני הכלה בכלי זמר].

ג כוונה: ראוי לעורר לח"כ שיכוונו להלות קנין חופה. [לצאת העת הראשונים דהו קנין חופה].

ד עדים: ראוי לייחד עדים לראות הכיסוי, והח"כ צריכים לדעת שיש עדים. [וי"נ שהחתן אינו הולך].

ה ברכה: מברכים את הכלה בברכה "אחותי את היי לאלפי רבבה", וזוהרים על הח"כ מיני ועוננים.

ו ברגל ימין: ביציאתו לחופה וכשנגנס לחופה יקדים רגל ימין, ומכריזין "מיט דעם רעכמין פיס".

חופה:

א צורתו: פורסים יריעה נאה של בר על גבי ראשי [ולא אל צדדי] ארבעה כלונסאות, העומדים על הקרקע [ולא שחוקו אותם באויר], וראוי שירד קצת מתוריעה גם מסביב לצדדי הכלונסאות.

ב רשותו: ראוי שמקום ומבנה החופה יהיה קנין חתן. [וכששוכרים אולם הר"ז נבלל, ומ"מ לכתחילה טוב לפרט זאת עם המשכיר, וכן אם הביאו החופה ממקום אחר מסתמא אקני לי' לחתן לצורך נישואין].

ג מקומו: מעמידים החופה דוקא תחת כיפת השמיים. [לא מהני גג של זכוכית אף שנראים הכוכבים].

ד הכניסה לחופה: תחילה נכנס החתן, השושבינין מלוין את החתן לחופה ואבקות בידיהם, כאשר הציבור מלוין אותם בשירה, ובכלי שיר [מחוץ לירושלים]. והחתן יחשוב במחשבתו הפסוק "כי קדוש אני ה' אלוקים". עם כניסת החתן לחופה מכריזים "ברוך הבא", ומזמרים הומר מי ארירי וכו', ומנגנים שירי התעוררות. לאחר מיכן, הנשים מלוות את הכלה עם השושביניות לחופה [בלי שירה כמובן]. כאשר הכלה מתקרבת לחופה יצאים מן החופה לקראתה שני השושבינין כגם פסיעות ותחורים לחופה. והחן מכריז "ברוכה הבאה". [באשר הח"כ עומדים תחת החופה הוא עת רצון מאוד נעלה, גם הנשמות הק' מגיעין מן עולם העליון להשתתף, והוא הזמן הראוי ביותר שיתעוררו בתשובה ובתפילה].

ה הקפדות: השושבינות מקפדות עם הכלה סביב החתן ז"פ, מימין לשמאל, ומזמרים מי בן שיה וכו' ושירי התעוררות. [יש שנהגו לספור ז' התקפות כמו שהתוארו ביהכ"פ, אחת, ואחת, וכן הלאה].

ו עמידת הח"כ: מעמידין הכלה לימין של החתן, ופניהם מופנות כלפי צד מורה, [או לצד המקום שמתפללין שם שהוא כנגד מקום המקדש]. עמידת הרב המסד"ק והמברכים: פניהם כלפי מורה ומצדדים גם שיהיה כלפי החתן והכלה [שהיה היה המנהג בירושלים מקדמת דנא לעמוד כנגדם].

ברכת אירוסין ומעשה הקידושין:

א עדים: מביאים את העדים שהוכנו לכך מראש [כנ"ל]. החתן והכלה צריכים לדעת שיש כאן עדים,

ומיחיהם את העדים לעדי חופה וקדושין, ומוב שיעמדו בשעת החופה סמוכין זה לזה, ויש לצוותם ולעוררם שיתבוננו הרק היטב בכל מעשה הקידושין, והיינו: א] לראות נתינת הטבעת מיד המקדש ליד המתקדשת. ב] לשמוע היטב לשון הקדושין מפי המקדש. [ויש מוסיפים עוד שיראו העדים: שהמתקדשת פשטה אצבעה ומעצמה לקבל הטבעת. וכן שהטבעת נשארה בידה זמן מה אחר הקידושין].

ג כוונה על הברכות: המסד"ק אומר לחתן: שמעיקר הדין היה צריך החתן לכרך בעצמו ברכת האירוסין רק תיקנו רבותינו שהמסד"ק מכרך במקומו, לפיכך הוא יברך עכשיו במקומו ויכוון להוציא אותו ואת הכלה, והחתן צריך לכוין הרק היטב לצאת ממנו ידי חובת הברכות, ויהיה שלא יפסיק בדבור, ולא יענה ב"ה וב"ש, וקפיד לענות אמן, וישתה אחר כך בלא ברכה. וכמו כן אומר לכלה שתכין לכוין לצאת ממנו ברכת הגפן [שהוא מברך עבורה] ולא להפסיק בדבור ולא לומר ב"ה וב"ש ותענה אמן, ואחר כך תשתה בלא ברכה.

ד כוונה לחופה וקידושין: החתן מקנה את הטבעת לכלה ובוה היא מקודשת ונקנית לו לאשה. הכלה קונה את הטבעת ובוה היא מתקדשת ונקנית לו לאשה. קנין נישואין נעשה אחר הקידושין על ידי החופה. יש נוהגים לומר בפירוש לחתן וכלה שיכוונו כן. ומיהו למעשה, כיון שהרי הם יודעים ורצונם שיחול כאן הקדושין והנישואין כרת משה וישראל, סגיא בזה ומנהיגא שפיר. ויש נוהגים שיאמר החתן: "הנינו באתי לקיים מצות קדושין [ונישואין] כאשר צוהה התורה, לשם יחוד קדושה בריך הוא ושכנתיה וכו'".

ה אהיות הטבעת: י"א שרצוי שיקח החתן הטבעת בידו בשעת הברכות.

ו הברכות: לוקחים כוס שראוי לקדש בו, והיינו: שלם, שמיפה והרהר, ומכיל לפחות רביעית יין, וממלאים בו יין או מיץ ענבים שאינו פגום, ושראוי לכרך עליו בפה"ג, ושדיו עשרה אנשים לכתחילה. המסד"ק מקבל הכוס בשתי ידיו, וכשמברך נומלו בימינו, [ואישר נומלו בימינו שהוא שמאל דעלמא], ומברך בורא פרי הגפן וברכת אירוסין, ומכין להוציא את החתן והכלה, והחתן שותה קצת, ומעבירים הכוס לאם הכלה [או אשה א'] ונותנת לכלה לשותה קצת, והם שותים בלא ברכה. [מנהגינו שאין המסד"ק שותה מהיין].

ז שווית הטבעת: המסד"ק נוטל את הטבעת מהחתן. [ומברך ששייכת לו, ואם עדיין לא עשה בה החתן קנין ועשנו עכשיו כמבואר לעיל בפרק א'], ומראה אותה לעדים. ושואל אותם בקול רם [שתשמע הכלה השאלה והתשובה]: "האם טבעת זו שיה פרוטה", ותעדים משיבים בקול: "הן". ומחזיר הטבעת לידי החתן.

ח נתינת הטבעת: הכלה [כשפניה מכוסות] מושיטה אצבעה הסמוכה לאגודל של יד הימנית, [אפילו היא איטרת], והחתן מקרב הטבעת בידו הימנית [אפילו אם הוא איטר] עד אצבעה [כדי שיוכל מיד אחרי האמירה להניחה על אצבעה], ואומר בשפה ברורה ובקול רם [שישמעו העדים והכלה]: "הרי את מקודשת לי במטבעת זו כדת משה וישראל" ושם הטבעת מיד [וי"א שכתחילה ראוי שלא יעבור תוך כדי דיבור] על אצבעה, ומסיר את ידו מיד עם גמר הנתינה. וי"א שראוי שהכלה תניח מיד אח"כ את ידה השניה לכסות בה את הטבעת, לקנותה בקנין די. [יש נוהגין להכריז "מקודשת" אחר מעשה הקידושין].

ט הציצה: ראוי לזהר שלא יהיה שום דבר חוצין בין כף ידו של המקדש ובין הטבעת לבין אצבעה של המתקדשת, ולכן לא יהיו לבושין כפפות, לא המקדש ולא המתקדשת, בשעת הקידושין.

י ענידת הטבעת: תשאיר הכלה הטבעת על אצבעה עכ"פ זמן מסוים אחר הקידושין. וי"נ לעונדה תמיד.

יא מול טוב: אחר גמר הקידושין אומרים "מול טוב". וי"נ לומר אחר שברית הכוס, ויש ליישב מנהגם].

שברית הכוס:

א מהותו ושבריתו: לוקחים כוס שלם של זכוכית, שאינו פגום, מרכושו של אבי החתן, ועוטפין אותו שלא יתפור. החתן שובר הכוס על ידי דריכה ברגלו הימנית, ויעלה על לבו זכרון ירושלים.

ב זמנו: מנהגינו לשבור הכוס אחר הקידושין, קודם קריאת הכתובה. וי"נ אחר גמר ברכת הנישואין.

קריאת הכתובה:

א קריאתה: מכבדים לאדם חשוב לקרוא הכתובה. ומדליגין כל מה שנכתב בסוגריים כגון הירושה וכו'.

ב קנין וחימת העדים: אם עדיין לא ערכו הקנין והחימות, או כאשר מגיע הקורא לתיבה "וקנינא", עורכים הקנין עם החתן כנ"ל, והעדים חוזמין, וממשך הקורא בקריאת הכתובה וגם את החימת העדים.

ג מסידת הכתובה: החתן מוסר את הכתובה לכלה. [ויש נוהגים שימסור החתן את הכתובה בפני העדים, ואומר לכלה: "הרי זו כתובתיך"]. אח"כ, הכלה מוסרת הכתובה לאמה עד אחרי החתונה, ואח"כ לקחתה לביתם. [יש נוהגים שהכתובה מונחת בבית הורי הכלה].

נתיבות השי"ם

פנינים יקרים מתוך השייעור בנמרא בסדר 'עמוד היומין'

~ מחילת עוונות לחתן, לעדים, ולשאר המשתתפים ~

א"י בירושלמי (בבב, פרק ג הל' ב) דחתן כיום חופתו מוחלין לו על כל עונותיו, וידוע קושיית הלחם משנה (פרק ח מהל' אשות, הלכה ה), למה המקדש בעדים רשעים אינה מקודשת, והרי איתא בגמ' (קידושין, דף מז ע"ב) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור הרי זו מקודשת, דחיישינן שמא הרהר תשובה בדעתו, וא"כ הכא נמי לנבי העדים נחוש שמא הרהרו תשובה בדעתם, וכבר אינם רשעים, וא"כ תהא מקודשת.

ותירין מרן נאב"ד משעבין וצ"ל בשו"ת דובב מישרים (חלק א, סי' כב) דשאני חתן כיום חופתו שמוחלין לו עונותיו, וא"כ ממילא אם הרהר תשובה בלבו הרי חטאו נמחל, וכעת כבר אינו רשע, ולכן מקודשת, ד'נישו ודו באין כאחד', דעל ידי הקדושין לא נקרא רשע. משא"כ לגבי העדים, מה מהני הרהור תשובה בלבם מי"מ בזה עדיין לא נפקע שם רשע מהם עד שיהיה להם כפרה, והוי בכלל ואל תשת רשע עדי, ומשו"ה אין חוששין לקידושיהם, עכתו"ה.

ולבאורה קשה להבין דברי קדשו, דהרי בנמרא איירינן בשעת אירוסין, ומחילת עונות לא שמענו אלא בקידושין, כיום חופתו, וממילא הדרא קושיא לדוכתא, דהרי בשעת אירוסין עדיין החתן נקרא רשע, ותחילה חשבנו ליישב עפ"י המובא בספר בישורון מלך (חלק ב, דף קכב) בשם שו"ת משכנות הרועים דמחזק דמשעת אירוסין יש כבר הענין דמחילת עונותיו, עיי"ש. [ועפ"ז אפ"ל בדרך חידודא ודרוש, דלא קשה ע"ד הדובב מישרים, מהא דהעלה כסה"ק דגל מחנה אפרים (פ"י א) דבשעת הקדושין נמחלו עונותיהם גם של כל הנלוים לחתן, וא"כ הרי גם לעדים יש מחילת עונות, ומאי שנא עדים מהחתן עצמו. אך להנ"ל ניחא, ד"ל דלמשתתפים הנלוים אל החתן יש הענין דמחילת עונות דוקא בשעת הנישואין, מומת דאיכא מצוה של שמחת חתן, משא"כ לחתן עצמו מוחלין לו עונותיו משעת אירוסין].

שוב אמר לי הגאון רבי אשר אריאלי שלישי"א ר"מ דשיבת מיר ליישב בזה, דנהו דקיימינן בשעת האירוסין, מ"מ הרי עיקר רצון המתקדשת היא שבעלה יהיה צדיק, וממילא לא איכפת לה כל כך מה יהיה עד הנישואין, וא"כ הרי היא מקודשת, דהרי בשעת הקידושין יהיה צדיק, שיהיה הרהור תשובה עם מחילת עונות, וא"ש.

הערות גדולי ופוסקי הדור לספר 'נתיבות אדם - חופה וקידושין'

מרן הגאון

רבי חיים קניבסקי זצוק"ל
בעל ה"דרך אמונה"

בעזה"י

ידידנו הגר"מ דיימש שליט"א

י"מ תמוז ה'תשנ"ח, י"ג שבט ה'תשנ"ח, י"ג שבט ה'תשנ"ח

א. עמ' יט, סעי' ט. [בענין תפילה ולימוד ביום החופה].

ראוי גם שילמד החתן הל' פרו ורבו בשו"ע אכן העור ביום החופה.

ב. פרק ב, ס"ק יט. [להקפיד שלא לכתוב שם החתן או הכלה או המחותנים בשתי שורות, אלא שהכל יהיה באותה שורה].

יש להקפיד בזה אף בשתי שמות שיהיו שניהם בשורה אחת, ולא שם אחד בשורה זו ושם השני בשורה אחרת.

ובשכתובה כבר נכתבה כך, אם אפשר יש לעשות כתובה חדשה.

ג. פרק ב, ס"ק י. [אודות כתיבת שם כינוי בכתובה].

נראה שהחמירו בן דווקא כיון שכולם קוראים לו בן, וכגונא המוכא שם כפנים. ומיהו עדיף לכתוב דמתקריא, אבל גם בלא זה אתי שפיר.

ד. פרק ט, ס"ק נא. [יל"ע אך קנתה הכלה הטבעת לפי סברת החו"ד והרעק"א דבעינן שכל החפץ יהיה בתוך היד בקנין יד, וכאן הרי זה מגולה למעלה מאצבעה ומהצדדין].

י"ל דהרי זה בטל, ומהני כי כך הוא דרך לבישה.

דוש"ת
חיים קניבסקי

מרן אדמו"ר מסאטמאר שליט"א
בעל ה"לב אהרן"

שלו' וכמ"ס ומוזא טבא אל מעלת כבוד ידידי הגאון המפורסם ערוגת הבושם, חרף ובקי בחררי תורה, מעמודי ההוראה כש"ת מוה"ר מתתיהו דיימש שליט"א רב ואב"ד דק"ק רמת שלמה, ובעמח"ס נתיבות אדם.

אחד"ש וש"ת באהבה רבה כראוי.

הנה קיבלתי לנכון וכו', וערכה לנפשי הודעתו וכו'.

והנני להעיר כדרכה של תורה במש"ב על דבר השם 'תלצא' בתי"ו, דעי' ב"ש אהע"ז (שמות נשים, אות ט') שכתב לכתוב תלצא בתי"ו, ובדברי חיים למרן הקדוש א"ז וללה"ה (שמות נשים אות ת' ס"ק ב') כתב דמש"ב שם כב"ש לכתוב תלצא בתי"ו הוא מעות סופר, וכ"כ בתי"ו גימין (אות ת' סק"ב).

ואף דבאהלי שם (ס"ק ג') כ' דרך היכא שבכוונה חתמה עצמה בתי"ו אזי יכתבו בתי"ו, אמנם נראה דלא כן הוא דעת מרן בדברי חיים דסתם דבריו שהוא ט"ם, ולא באתי אלא להעיר.

מרן הגאון

רבי יצחק טובי' ווייס זצוק"ל
בעל ה"שערי טוביה"

הערה של כ"ק מרן הגאב"ד זצ"ל

בענין מש"ב בפרק ט, סעי' ז בזה"ל:

וי"א שראוי שהכלה תניח מיד אח"כ את ידה השניה לכסות בה את הטבעת לקנותה בקנין יד.

ושם בהערה 'אהל יעקב' ס"ק נב: כך קיבל מו"ר שליט"א מרבו המובהק הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל שהורה לעשות כן מפני סברת החוות דעת והרעק"א דבעינן שכל החפץ יהיה בתוך היד בקנין יד, וכאן הרי מהצדדין אין ידה מכסה את אצבעה, [ואמנם האריכו בזה הפוסקים אך האשה קונה כך את הטבעת, עיין בספר ישמח לב (פ' קעג) מש"כ בזה].

והעיר מרן זצ"ל:

זה חידוש גדול של הגאון מוה"ר אברהם גניחובסקי זצ"ל, וכבר אמרתי פא"פ לבעהמ"ח ספר זה ידידי הרב דרמת שלמה שליט"א שלא ראיתי שנהגים כן, ובאמת יל"ע למה לא יעשו כן עכ"פ לכתחילה, וראיתי בדברי מלביאל סימן ח"ה סי' ר"ו שכתב לענינו, דכיון שלובשתה על אצבעה כדרך לבישה הוי זה קנין אף שאינו בתוך ידה לגמרי, כיון שדרכו בכך.

אמנם עדיין אפ"ל דלפי הנתבאר אולי צריך החתן להלביש הטבעת דווקא על האצבע שרגילה הכלה ללבוש מבעותיה, כדי שיהיה דרך לבישה שלה, אך גם זה לא ראינו שהקפידו לשאול [על איזה אצבע לובשת הטבעת].

ומהחת"ס בתשו' יו"ד סימן ש"ה לענין קנין מסירת בחמה, שכותב דכיון שהוא בידו קונה שלא מדעתו יעו"ש, ולפ"ז יש משמעות שסובר שקנין יד אינו דוקא למה שתפוס ביד.

אך י"ל בכל זה, שבקנין כסף וקידושין אין צריך לדון אם יש בו [קנין] יד או לא, דכבר מבואר ברשב"א ועוד [ראשונים] שקניית הכסף אינו ע"י אחד הקנינים כמו משיכה או הנכחה או יד, אלא קנין כסף זה שכשמיניע הכסף ליד המוכר קונה הלוקח את המקח, וא"כ כיון שהטבעת הניע לידה ולרשותה ורוצה להתקדש אליה הרי קנתה את הטבעת ומתקדשת כדמו"י [דעת משה וישראל].

וגשמע ונתבשר בשורות טובות ישועות ונחמות, ובמהרה נזכה להגאל גאולת עולם ובהרמת קרן ישראל בביאת מלכא משיחא כב"א.

והנני בזה ידידו עוז דו"ש תורתו הרמה באה"ר חק' אהרן מייטלבוים

מרן הגאון

רבי משה שמרנבוך שליט"א
בעל ה"תשובות והנהגות"

לרומעכ"ת ידידי עוז מגדולי ההוראה ורבים נהנים מאורו וכו'

הגאון הגדול רבי מתתיהו דיימש שליט"א רב שכונת רמת שלמה ודומ"צ פעיקת"ו.

אחדש"ת באהבה ובידידות.

קיבלתי לנכון ספרו החשוב נתיבות אדם על עניני חופה וקידושין, ושמתתי מאוד לראות שכב' הולך מחיל אל חיל בחיבור עוד ספר רב היקף וכמות שנכתב בעיני רב ובכחירות גדול כדרכו בספריו הקודמים, בניו ומושתת על דברי רבותינו שמפיהם אנו חיים, ואכן ראוי לכל רב ומורה שמסדר חופה וקידושין לעיין היטב בזה הספר, וללמוד מזה אך לנהוג למעשה.

ואעיר איזה הערות מכין עברי בין בתרי הספר:

א. במש"ב (פרק ט, סעי' ה) שהחתן והכלה שותים קצת מהכוס, ויש להעיר, דלכתחילה ראוי שישתו רוב הכוס, כמו בכל דבר שמעון כוס שצריך שיעממו ממנו מלא לוגמיו, והיינו לערך רוב הכוס אם הכוס מחויק רביעית, עיין באו"ח ק"ץ שבכל דבר שצריך כוס צריך מעימה מלא לוגמיו, ובפרט בכוס נישואין שהכוס מעכב, עיין בא"ר היטב (אהע"ז ס"ב ס"ק ג') ובמ"ז (יו"ד רס"ה ס"ק י'), ולא נהגו היום לדקדק בזה, ועיין בדברינו בשו"ת בח"א (סימן הש"ן) ובח"ב (סימן תרנ"ג).

ב. ע"ד ראיית העדים פני הכלה (פרק ט, הע' ז), יש שנהגו שהעדים ראו וכמו שהבאתם מהמב"מ (עיין בא"מ ל"א סק"ד) ועוד, וכן דעת מרן הגר"ם זצ"ל הגאב"ד דבריסק להחמיר בדעה זו. אבל אין צורך לכך מדינא, ואין המנהג להקפיד על כך, וכן דעת מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל שאין נוהגין כן.

ג. בענין שיעור היחוד שכתבתם (פרק יג, סעי' ז) 7 מינוט, בזה דרכי להורות ששיעור היחוד 5 מינוט, ולפי עדות הגר"י גוסממן זצ"ל בוילנא החמירו להצריך קרוב ל-10 מינוט [ולא כהמובא שם שבוילנא היה המנהג 9 מינוט], אמנם צע"ג להחמיר כ"כ.

ויזכה להוסיף כפלים לתושי' עוד רבות בשנים להגדיל תורה ולהאדירה לדון ולהורות לעם ה' ולהרביץ תורה ויראה לעדתו, להעמיד תלמידים הרבה ולהאיר פני תבל בפסקיו ובחידושיו לאמיתת של תורה.

ואכפול בברכת ידידות ואהבה רבה משה שמרנבוך

נתיבות רבותי

לחג הנרות ושבתות מגדולי הדור זצ"ל

נישואין ~

בשמחת הנישואין של **אמ"ר הגה"צ זצ"ל** ואמי מורתי הצדקנית ע"ה, סיפר זקני **הגה"צ רבי דוד שפירא זצ"ל** בעל הבני ציון להרב המסדר - קידושין הרה"ק **רבי אלעזר מאושפיצין ז"ע** **חב"נ** **קק"ז** רביה"ק **מצאנז ז"ע** עובדא מופלאה, כי פעם אחת לא היה בשעת החופה מי שיכול לומר החרוז 'מי אדיר, והמסדר קדושין היה מרנא **הגה"ק מהרי"ל דיסקין זצ"ל** **גאב"ד בריסק** ולא היה רוצה לסדר קידושין עד שזמרו מקודם החרוז 'מי אדיר' שלא לבטל ח"ו מנהגן של ישראל אפילו זי כל שהוא. ושמעתי מזקני זצ"ל, כי הרה"ק ז"ע הפליא הסיפור עד למאד. [ועי' מש"כ הגה"צ רבי דוד זצ"ל **בבונטרס מנהגי נישואין** שחיבר והדפיס עפ"י בקשת בעהמ"ח שלחן העזר (הובא בס' ישמח לב (ריש חלק ד)].

קודם נישואי, נכנס **מ"ח מרן הגר"מ הלברשטאם זצ"ל** לקבל עצת קודשו של הרה"ק **מבעלזא ז"ע** מתי לקבוע זמן החתונה, ושאל על שלושה תאריכים, ח' ז' ו' באלול. אמר לו הרה"ק ז"ע: "ביום ו' אלול לא ראוי כי זה יום הילולת הייטב לב, ואתם מצאצאיו. ביום ח' באלול גם כן לא כדאי, כי זה יום היארצייט של הרבנית הראשונה מבעלזא מרת מלכה ע"ה, שאתם צאצאים שלה. ולכן נשאר התאריך ז' באלול, וביום זה תערכו את הנישואין למזל טוב" עכ"ל. ואק, ביום ו' אלול ערכו את הנישואין.

שמעתי מידידי הרה"ג החסיד המפואר מוה"ר חיים ראטה שליט"א מראשי העדה החרדית, שסיפר אודות קשרי השידוכין של **כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן שליט"א**. שצד הכלה - הוא ניהו **כ"ק אדמו"ר מזידיטשוב זצ"ל** התגוררו בלונדון, ואילו צד החתן הוא ניהו **כ"ק אדמו"ר בעל דברי אמונה מתולדות אהרן זצ"ל** התגוררו בירושלים, והשידוך נגמר ב"כ טוב" ע"י שליח הוא הרב החסיד רבי שלמה פאפנהיים ז"ל.

בשעת החופה, אמר מאן דהו למסדר הקידושין **מרן הראב"ד הגאון רבי פנחס אפשטיין זצ"ל** שהחתן טרם ראה את הכלה, וזה כבר היה אחר חו' הקפות סביב הכלה כנהוג. הראב"ד זצ"ל הורה להסיר קצת את ההינטמא, וציווה על החתן לראות את הכלה, שהרי ק"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה.

אחר זמן ביקר אבי החתן **כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל** בהיכלו של **מרן הגה"ק מסאטמאר ז"ע**, וסיפר לו דברים כהווייתן, ושאל את הרה"ק ז"ע מה היה צריך לעשות בכגון דא. אמר לו הרה"ק מסאטמאר **בוה"ל**: "און יסוד ההלכה איז קלאר אז ער האט רעכט און מ'דארף זעהן, נאר פארוואס זענען נישט אלע מקפיד אויף דעם, ווייל מען פארלעזט זיך אויף ד'מאמע, אדער א מומע, אדער א אנדערער היימישע - וואס איז גוט מברך, און אז ער האט שוין געזעהן אויף א מינוט ביי די חופה, וואס האט ער שוין געזעהן?!... [בתרגום: ביסוד ההלכה ברור שהוא (הגה"פ אפשטיין) צודק וצריך לראות, רק למה ישנם כאלו שאינם מקפידים על כך, כי הם סומכים על האמא או על דודה או משהי אחרת מבני המשפחה שמבררים היטב. ואם הוא כבר ראה דקה אחת בשעת החופה, מה הוא כבר ראה?!...]

פעם בנסיעה עם **מרן הגרש"ז איערבאך זצ"ל** נסע הנהג במהירות מופרזת, ובאמצע הנסיעה התנגש קלות ברכב שלפניו, ראשו של מרן זצ"ל נמשח בחזקה על משענת הכיסא וכובעו נפל לרצפת הרכב. אמרתי לנהג 'בבקשה תיזהר בנסיעתך שכן אתה מסיע כאן את גדול הדור!'. נענה הגרש"ז זצ"ל בפנים שוחקות, ואמר: "אק, אני גדול הדור. שהרי כתוב בגמ' (פסחים, דף מט ע"ב) 'לעולם וכו' ישא אדם בת תלמיד חכם, לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור', נמצא שתלמיד חכם אינו גדול הדור, וכיון שלא זכיתי להיות תלמיד חכם הריני גדול הדור!...

נתיבות ההלכה למעשה

המשך

והנה בשמו של החתן, מבואר בהדיא דצריכים לכתוב ככה"ג בן אברהם אבינו, וכמש"כ בשו"ת מנחת יצחק (חלק א, ס' קלו) ע"ש.

מיהו נראה, דשאני בשמו של החתן, שכותבים 'בן אברהם אבינו', דכיון שמעלין ליוחסין מכתובה, וצריכים לדעת שהוא נר שאין לו יוחסין, וכמבואר בפוסקים. משא"כ בחתימת עדים, שצריכים לדעת מי העדים, וכיון שעולה לתורה בשם אביו הישראל, הרי אם יתחום 'בן אברהם אבינו' לא נדע מי הוא.

מ"מ כיון שמהנכון הוא שצריך לעלות לתורה בשם בן אברהם - כיון שאין לו יוחסין, נ"ל שראוי מעכשיו לנהוג כן כשעולה לתורה. והוריתי שיתחום בכתובה שמו ושם משפחתו, ויוסף התיבה 'ער' בסופו, וזה מהני שפיר, וכמב' בארוכה במנחת פתים (ח"מ, ס' מה) דבהוסיפו העדים המילה 'ער' אחר החתימה, מהני אם חתמו שם פרטי ומשפחה, והר"ו כמו שב' פלוני בן פלוני, ורד"ק.

אופן כתיבת שם כינוי בכתובה

ראיתי דבר חידוש גדול בכתובה של א' מבניו של ידידי הרה"ג ר' רפאל הופמן שליט"א מיקורי תושבי שכונתנו הק' שמכונה בפי כל בשם ר' רפ"י, והורה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לכתוב את שמו בכתובה, ר' רפאל, רפי, בלי דמתקריא. [ראה צילום הכתובה בספר נתיבות אדם - חופה וקדושין (פרק ב, סעי' ו)].

וזה חידוש רבתי, ואף שבנחלת שבעה משמע כן, אך אין כן מנהג העולם, וכאשר כבר כתב בארוכה להעיר בזה בספר ט"ב גיטין מהכתב אפרים (שמות נשים אות פ, ס"ק ג), ומסיק, דמעולם לא שמענו דכתבין דמתקרי או דמתקריא בכתובות, ע"ש.

וכאשר הצעתי הרבנים קדם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, אמר לי דאפשר שחתנו זצ"ל הורה כן דווקא במקרה זה, כיון שכולם ממש קוראים לו כן.

ואכן כך היה מורה מו"ר מרן המנחת יצחק זצ"ל שהמנהג הוא שאין כותבין בכתובה דמתקריא, וזולת כשיש איזה ספק בכתיבת השמות או מאיזה טעם אחר לכתוב דמתקריא, והאריך בזה בשו"ת מנחת (חלק ג, ס' קיז) ע"ש.

~ המשך מעמ' 2 ברכת נישואין:

- א. הברכות: מוסיפים יין לכוס עד שמתמלא כולה, ומברכים שוב בפה"ג, וברכת הנשואין. אין מפרדים בין ב' ברכות ראשונות, בפה"ג ושהכל. [לכתחילה לא ראוי שהמסדר יזוהר ויברך שוב ברכת בפה"ג וברכת הנישואין, כיון דכבר בירך הגפן תחילה. אך אפשר לכבד אותו בשאר ברכות הנישואין] ומברכים למטבחים לברך. וצריכים לברך בקול ברור, ושהיה נשמע ברור לחו"ב ולעוד נשמע אנשים לפחות. וראוי שכל המברכים לא יפסקו בדבור בין הברכות. [ויש שלא מחלקים הברכות].
- ב. כוונה: המברך יטון להוציא את החתן והכלה בברכתו, ואומרים לחתן והכלה שגם הם יכוונו לצאת ממנו חובת הברכה. ולכן לא יענו ב"ה וב"ש אלא לענות אמן על הברכות ולא להפסיק בדבור עד אחר השתייה, ושוחים אח"כ קצת בלי ברכה. [אין חובה למברך לשחות].
- ג. סיום החופה: עם נגמר החופה מומרים לכבוד החתן והכלה [ובבלי שיר]. החתן אוחז בידו את הכלה והולכים מיד לאחד יחוד, וראוי להקפיד שלא יהיה הפסק גדול בין הברכות ליחוד.

חדר יחוד:

- א. החדר: מייחדים חדר במקום צנוע, ויש להקצותו לחתן. [וי"נ שהחתן שוכרו בקנין הראוי, אך כאשר החתונה נע' באולם בסתמא זה נכלל בשכירות]. וצריך להיות חדר סגור ובודקים שאין שם פתח פתוח.
- ב. הכניסה ונעילת החדר: הכלה נכנסת תחילה לחדר יחוד. [י"נ לשבור או חלה עגולה מעל ראשיהם]. סוגרים הדלת, והחתן נועל שא"א יה' לפתוח מבחוץ. ויושבים זא", והכלה יושבת לצד שמאל של החתן.
- ג. עדים וכוונה: מייחדים שני עדים שיראו כניסת החו"ב לחדר יחוד. ואחר כך ממתינים בחוץ בשעת היחוד. החתן והכלה צריכים לדעת שיש כאן עדים. ומכוונים החתן והכלה להתייחד לשם קנין חופה.
- ד. זמנו: לכתחילה טוב שהעדים יהיו שם משך שבע דקות. החו"ב סועדים שם ביחד [וי"נ להניח על השלחן זוג יונים מבושלים לאכילה], ונכנסים אח"כ לשמחת הנישואין, ושם מברכים עמהם ברכת המזון.
- ה. ברכה: הכלה מברכת לחתן ותאמר לו כנוסח שבספח"ק עבודת ישראל לכ"ז הרה"ק מקאנזין ז"ע (לקיטת) בוח"ל: "הוכה לאורך ימים, ולהתייחד באהבה מעתה ועד עולם, ואוכה לשבת עמך לעולמים".

נרבת ידידנו הנערץ
הרב אברהם צ'רנוביצקי שליט"א

~ לרגל השמחה בבית מורינו הרב שליט"א ~
ולברכה והצלחה

בשמחה רבה ובחדרת כבוד תננו משגרים ברכותינו המאליפות קמי'
מורינו הרב שליט"א

לרגל שמחת נישואי נכדו פע"ה הרב יהודה הלברשטאם שליט"א

בן חר"ב הרה"ג רבי **צ"ב** שליט"א ראש כולל דברי חיים צאנז
בן הגה"צ רבי סיני שליט"א גאב"ד צאנז שיכון ג' בני ברק

~ שמחת הנישואין ביום ב', ה' שבט, אולם 'ויכילי תפאר' בני ברק -
שמחת השבע ברכות, ביום א', אולם 'לשכנו תדרשו' רמת שלמה ירושלים

מרנו תורה וזוהרה יד הרמ"ח
רחוב הרב ז'ולטי 4 רמת שלמה - ט"ז: 02-5715727

זמני השיעורים	זמני סבלת קהל
שיעור בכנרת: 19:45	בוקר: 8:30-9:15
שיעור הלכה: 20:15	צהריים: 13:45-14:15
שב"ק אחה"צ: הצי שעה קודם הרה"ג	ערב: 18:45-19:45